

Оҗо тереебут тылын ыраастык санарар сатабылын сайыннарыы.

Колесова Антонина Анатольевна - иитээччи

МБДОУ д\с N4 «Берёзка» Сунтаар

Аныгы үйэ балысханнаах сайдытыгар балыйтаран, оҗо хойутаан санарара элбээтэ. Оҗо сана тылланар кэмигэр оҗону кытта элбэхтик кэпсэттэххэ, бодьуустастахха эрэ оҗо бириэмэтигэр санарар, бэйэтин санаатын этинэр буолар. Оҗо телефонна, телевизорга умсугуйан, онно баар эйгэҕэ киирэн, мултик тылларынан санарар буолар. Ити аныгы үйэбит улахан кыһалҕата буолла. Оҗо санарар саната толору сайдарыгар араас ньымалары көрдүүр, хасыһар, дыаныһар – үлэбит сүрүн толуга буолла.

Үлэм актуальноһа:

Уус-уран айымньы көмөтүнэн оҗону сахалыы тылларын саппааһын байытыы, уустаан-ураннаан кэпсэтэр уонна кэпсиир дьобурдарын сайыннаарыы. Бу саха уус-уран айымньытыгар оҗолору кыра саастарыттан уһуйан иитиэххэ - үөрэтиэххэ сөп.

Үлэм сыала:

Оҗону сахалыы ийэ тылынан санарар сатабылын сайыннарыы, сымса, тулуурдаах, дьулуурдаах, этигэр-хааныгар инэринэригэр иитии-үөрэтии.

Үлэм сорукутара;

- Айымньы нөнгүө оҗо тылын сайыннарыы;
- Уус-уран айымньы нөнгүө оҗо тылын саппааһын байытыы;
- Хоһоону дорҕоонноохтук билиилэрэ, кыбыстыбакка ааҕыылара;
- Чуолкайдык санарар буолуулара.

Үлэм суолтата:

Оонньуу оҗо этин-сиинин, сиһин тоноҕоһун унуоҕун сайыннаран эрэ буолбакка, өйүн-санаатын, ахсаан ааҕар үөрүйэҕин кытта сайыннаран, тулалыыр эйгэҕэ интэриэһи үөскэтэр. Оонньуу көмөтүнэн оҗолор болҕомтолоро, өйдөөн хаалар дьобурдара сайдар. Оҗону сизэр-майгы өттүнэн иитиигэ оонньуу эмиэ олус туһалаах. Саха киһитэ киэн туттар, кэрэхсиир хаачыстыбаларыгар: чиэһинэй, кырдыксыт, тулуурдаах, мындыр, булугас өйдөөх буоларга үөрэтэр, эрчийэр.

Саха тыла - оҗону иитиигэ тыынар куус.

Төрөөбүт төрүт тылбыт – саха тыла. Саха тыла – бэйэтэ туспа күүс. Оҗону ийэ тылынан иитии бастатан туран дьиэ – кэргэнтэн саҕаланар. Төрөппүт бастатан туран, оҗото саха омук буоларын өйдөөн, кини толкуйдуур санаата, санарар саната сахалыы тыыннаах, ону атын тылы кытта буккуйбакка салҕыы сайыннаран түмүккэ кэлэллэрин туһугар үлэ

бардагына уонна оҕо этигэр - хааныгар ылыннагына кырдык ийэ төрөөбүт тыла сүдү күүстээх эбит диэн билиниэхтээхтэр. Онон иитээччи оҕо санарар саната толору сайдарыгар араас ньымалары көрдүүр, хасыһар, дыаныһар. Төрөппүттэргэ сүбэ – ама, бэсиэдэлэри, өйдөбүннүк суруктары, араас тэрээһиннэр, сорудахтар нөнгүө ситиммитин быспакка үлэлэнэбит.

Үөрэтии ньымалара.

Оҕо чуолкайдык санарарын ситиһэр ньымаларыттан биирдэстэрэ хоһоону дорҕооннохтук ааҕарга үөрэтии буолар. Хоһоон диэн уустаан-ураннаан тулалыыр эйгэни, ис туругу хоһуйар ураты дууһаттан тахсар лирической айымньы буолар. Кыра сааһыгар оҕо санарар саната сайдарыгар сөптөөх эйгэни оонньуу көмөтүнэн тэрийиэхтээхпит.

Кыра оҕо айымньыны быһа ойуулаан көрөр, онон тэттик, чэпчэкитик аабыллар хоһооннору түргэнник өйдүүр. Хоһоону кытта билиһиннэриэх иннинэ бэлэмнэнии үлэ көрүгүнэрэ:

- бэсиэдэ;
- хартыынанан үлэ;
- айах органнарыгар артикуляционной эрчиллиилэр;
- хоһоону иитээччи ааҕан иһитиннэриитэ;
- биирдиилээн тыллары сөпкө санардыы;
- хамсанан көрдөрүү;
- хоһоону чуолкайдык санарар оҕо үтүгүннэри;
- оонньуу.

1. Артикуляция кеметунэн сабалыыбыт – дорҕоону чуолкайдык санарарга уос, тыл эрчиллиилэрэ кеме олук буолаллар.
2. Тарбахтары эрчийии, хамсатыы. Оҕо мелкай моторикатын сайдыыта кини санарар санатын, интеллегин кытта ыкса сибээстээх.
3. Мнемотехника диэн – информацияны түргэнник ейдуур хатыыр ньыма буолар.

Сайыннарар ньымата; керер-истэр, ейдуур, тулалыыр эйгэтин билэ-кере, санара уерэнэригэр туьалыыр.

Мнемотехника ньыматын хоьоонно эрэ буолбакка,

- Остуоруйаны кэпси уерэнэллэригэр
- Таабырыны таайарга уонна таайтарарга
- Ахсаанна

- Кэпсииргэ этии табааралларыгар тылларын саппааһын байытар.

4. Хамсаныы ньыматынан

Оҕо оонньоон улаатар, сайдар. Оонньоуу нөнүө аан дойдуну арыйар. Кинилэр айылҕаларын быһыытынан сүүрэр-көтөр, оонньоур, саастыылаахтарын кытта алтыһар айылгылаахтар.

Тэттик хамсаныылаах хоһооннорунан (физминутка), оонньоууларынан интэриэһиргэтэн оҕо тылын саппааһын байытан, чуолкайдык санардыы сүрүн сорукупут буолар.

5. Уруһуй ньыматынан.

Уруһуй ньыматынан оҕо тарбахтарын былчынга эрэ буолбакка айар дьоһура, сангарар сангата сайдар. Санарарын ыарырҕатар оҕо уруһуй нөнүө ис санаата, толкуйа, баҕарар баҕа санаата, кэрэтэ онно тахсар. Онтон сиэттэрэн бэйэтэ сангарар, кэпсиир дьоһура сайдан барар.

Түмүк.

Түмүккэ, оҕоҕо хоһоону үөрэтии, уус – уран айымньыны ааҕыы – оҕо сангарар сангата тупсар, тылын саппааһа элбиир, түргэнник өйдүүр дьоһура сайдар, өйө – санаата кэнтир диэн түмүккэ кэлэбит. Оҕолорго хоһоонно уонна уус- уран айымньыта элбэхтик ааҕыахха, үөрэтиэххэ. Төрөөбүт тылбыт сүмэтин эттэригэр – хааннарыгар бигэтик интэриэххэ!